UDK: 37.015.3:004.9

TA’LIM MUHITIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYASI VA PSIXOLOGIK XAVFSIZLIK

Xidoyatova Laylo Taxtasinovna,
O‘zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti
“Ijtimoiy-gumanitar fanlar” kafedrasi katta o‘qituvchisi

Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri nafaqat sifatli bilim berish, balki o‘quvchi va talabalarning psixologik farovonligi, ijtimoiy moslashuvi hamda shaxsiy rivojlanishini ta’minlashdan iborat. Ta’lim jarayonida stress, xavotir, o‘quv motivatsiyasining pasayishi, kommunikativ qiyinchiliklar, ijtimoiy bosim va raqamli muhitning haddan tashqari ta’siri yoshlarning psixologik holatiga bevosita yoki bilvosita ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Shu sababli ta’lim muassasalarida psixologik xizmatni an’anaviy usullar bilan cheklanib qolmasdan, zamonaviy innovatsion va raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish dolzarb vazifalardan biridir. Raqamli vositalar psixologik xizmatning tezkorligi, qulayligi va qamrovini kengaytirish imkonini beradi. Shu bilan birga, raqamli psixologik xizmatni joriy etish jarayonida ilmiy asoslangan metodikalar, mutaxassisning kasbiy nazorati, ma’lumotlar maxfiyligi va psixologik xavfsizlikni ta’minlash masalalari alohida e’tibor talab qiladi.

Ta’limdagi psixologik xizmat o‘quvchi va talabalarning individual-psixologik xususiyatlarini aniqlash, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, muammoli vaziyatlarning oldini olish hamda zarur hollarda psixologik yordam ko‘rsatishga yo‘naltirilgan faoliyat tizimidir.

An’anaviy psixologik xizmat doirasida suhbat, kuzatish, psixologik diagnostika, maslahat, profilaktika va korreksion-rivojlantiruvchi mashg‘ulotlardan foydalaniladi. Bunday faoliyat shakllari ta’lim oluvchining psixologik holatini o‘rganish va zarur yordamni tashkil etishda muhim ahamiyatga ega.

Biroq zamonaviy raqamli muhit psixologik xizmatning mazmuni va tashkiliy shakllarini kengaytirish imkonini bermoqda. Xususan, onlayn konsultatsiya, elektron psixologik so‘rovnomalar, masofaviy diagnostika, videomuloqot, raqamli treninglar va elektron monitoring tizimlari psixologik xizmatning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda.

Ta’lim muassasalarida raqamli psixologik xizmatni bir necha asosiy yo‘nalishlarda tashkil etish mumkin.

Birinchidan, raqamli psixologik diagnostika. Elektron so‘rovnomalar va standartlashtirilgan psixodiagnostik vositalar yordamida stress, xavotir, o‘quv motivatsiyasi, emotsional holat va ijtimoiy moslashuv kabi ko‘rsatkichlarni dastlabki

baholash imkoniyati yaratiladi. Bunda raqamli vosita faqat dastlabki ma’lumotlarni yig‘ish va tizimlashtirish vositasi sifatida qaralishi, yakuniy psixologik xulosa esa mutaxassis tomonidan chiqarilishi lozim.

Ikkinchidan, onlayn psixologik maslahat. Videomuloqot, audioaloqa yoki himoyalangan elektron platformalar orqali psixologik maslahat olish imkoniyati psixologik yordamning hududiy va tashkiliy chegaralarini kengaytiradi. Ayniqsa, psixologga yuzma-yuz murojaat qilishda psixologik to‘siqlarga duch keladigan yoki ta’lim muassasasiga muntazam kelish imkoniyati cheklangan shaxslar uchun bunday shakl qulay bo‘lishi mumkin.

Uchinchidan, psixologik profilaktika. Stressni boshqarish, nizolarning oldini olish, kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish, emotsional savodxonlik va o‘zini o‘zi boshqarish bo‘yicha raqamli treninglar va ta’limiy materiallardan foydalanish mumkin.

To‘rtinchidan, psixologik monitoring. Ta’lim oluvchilarning psixologik holatidagi o‘zgarishlarni muntazam kuzatish, muammolarning dastlabki belgilarini aniqlash va zarur hollarda individual yordamga yo‘naltirish imkoniyati yuzaga keladi.

Beshinchidan, raqamli psixologik ma’rifat. O‘quvchi, talaba, ota-ona va pedagoglar uchun psixologik bilimlarni elektron kurslar, videodarslar, podkastlar, infografikalar va boshqa raqamli materiallar orqali tarqatish mumkin.

Raqamli psixologik xizmatning rivojlanishi ta’lim oluvchilarning raqamli texnologiyalardan foydalanish xususiyatlarini ham hisobga olishni talab etadi. Internet va raqamli qurilmalardan haddan tashqari foydalanish ayrim hollarda uyqu rejimi, diqqatni jamlash, emotsional holat va ijtimoiy munosabatlar bilan bog‘liq muammolarni kuchaytirishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, ta’lim muassasasidagi psixologning vazifasi raqamli texnologiyalardan foydalanishni faqat cheklash yoki taqiqlashdan iborat bo‘lmasligi kerak. Muhim vazifalardan biri o‘quvchi va talabalarda raqamli gigiyena, raqamli muhitda xavfsiz xulq-atvor va texnologiyalardan ongli foydalanish madaniyatini shakllantirishdan iborat.

Raqamli psixologik xizmatning samaradorligi bevosita psixologik xavfsizlik bilan bog‘liq. Psixologik ma’lumotlar shaxsga oid sezgir axborot bo‘lganligi sababli ularni yig‘ish, saqlash, qayta ishlash va uzatishda maxfiylik talablariga rioya qilish zarur. Ayniqsa, voyaga yetmaganlar bilan ishlashda ularning huquqlari va manfaatlarini himoya qilish, tegishli rozilik mexanizmlarini ta’minlash hamda psixologik ma’lumotlardan maqsadsiz foydalanishning oldini olish muhimdir.

Shu bois raqamli psixologik xizmatni tashkil etishda “texnologiya – inson – psixologik xavfsizlik” tamoyiliga amal qilish maqsadga muvofiq. Texnologiya psixologik xizmatni almashtirmasdan, uning imkoniyatlarini kengaytiruvchi vosita sifatida qaralishi kerak.

Innovatsion psixologik xizmatda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ham istiqbolli yo‘nalishlardan biridir. Sun’iy intellektga asoslangan tizimlar katta

hajmdagi ma’lumotlarni qayta ishlash, so‘rovnoma natijalarini dastlabki tahlil qilish, ma’lumotlarni tizimlashtirish va psixologning monitoring faoliyatini yengillashtirish imkonini beradi.

Biroq sun’iy intellektdan psixologik xizmatda foydalanishda muhim chegaralarni belgilash zarur. Sun’iy intellekt diagnostik ma’lumotlarni qayta ishlash yoki psixologga qo‘shimcha axborot taqdim etishda yordamchi vosita bo‘lishi mumkin, biroq u psixologning kasbiy kompetensiyasi, empatik muloqoti va professional qarorini to‘liq almashtirmasligi lozim.

Ayniqsa, ruhiy holat bilan bog‘liq muhim qarorlar, xavf darajasini baholash va psixologik yordamning individual strategiyasini belgilash malakali mutaxassis tomonidan amalga oshirilishi kerak.

Ta’lim muhitida raqamli texnologiyalarga asoslangan psixologik xizmatning kompleks modeli quyidagi tarkibiy qismlarni qamrab olishi mumkin:

psixologik diagnostika;
psixologik profilaktika;
individual va guruhiy maslahat;
korreksion-rivojlantiruvchi ishlar;
raqamli psixologik monitoring;
ota-onalar va pedagoglar bilan hamkorlik;
psixologik ma’rifat;
raqamli xavfsizlik va psixogigiyena bo‘yicha targ‘ibot;
natijalarni tahlil qilish va qayta aloqa.

Mazkur modelning samaradorligi uning alohida texnologiyalar yig‘indisi sifatida emas, balki o‘zaro bog‘liq psixologik xizmat tizimi sifatida tashkil etilishiga bog‘liq. Bunday yondashuv ta’lim oluvchining mavjud muammolarini aniqlash bilan birga uning shaxsiy, emotsional, ijtimoiy va kognitiv rivojlanishini kompleks qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, ta’lim tizimida psixologik xizmatni raqamlashtirish zamonaviy ta’limning istiqbolli yo‘nalishlaridan biridir. Raqamli texnologiyalar psixologik xizmatning tezkorligi, qulayligi va qamrovini kengaytirishga xizmat qilishi mumkin. Onlayn maslahat, elektron diagnostika, psixologik monitoring, raqamli treninglar va psixologik ma’rifat vositalari ta’lim muassasalarida psixologik yordamni tashkil etishning qo‘shimcha imkoniyatlarini yaratadi.

Biroq raqamlashtirishni faqat texnik yangilik sifatida emas, balki psixologik xizmatning mazmuni, metodlari va tashkiliy mexanizmlarini takomillashtirish jarayoni sifatida ko‘rish zarur. Raqamli vositalardan foydalanishda shaxsiy ma’lumotlarning maxfiyligi, axborot xavfsizligi, etik me’yorlar, voyaga yetmaganlarning huquqlari va mutaxassisning kasbiy mas’uliyati ustuvor bo‘lishi lozim.

Shunday qilib, innovatsion va raqamli yondashuvlarga asoslangan psixologik xizmat modeli ta’lim oluvchilarning psixologik farovonligini qo‘llab-quvvatlash, muammolarni erta aniqlash, profilaktik ishlarni kuchaytirish va shaxsning har

tomonlama rivojlanishiga ko‘maklashuvchi mexanizm sifatida shakllanishi mumkin. Bunda texnologik innovatsiyalar inson omili va professional psixologik yondashuv bilan uyg‘unlashtirilishi raqamli transformatsiyaning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Nishanova Z.T., Alimbayeva Sh.T., Sulaymanov M.V. Psixologik xizmat: darslik. – Toshkent, 2013.
2. Nishanova Z.T. Psixologik xizmat. Psixokorreksiya: darslik. – Toshkent: Ijod-Press, 2019.
3. Barotov Sh.R. Ta’limda psixologik xizmat: o‘quv qo‘llanma. – Buxoro, 2007.
4. Mirzayeva S.R., Radjabova Z.M., Mirqosimova H.M. va boshq. Psixologik xizmat asoslari: darslik. – Toshkent: Sarbon, 2025. – 368 b.
5. Tojiboyeva G.R. Ta’lim muassasalarida psixologik xizmat. – 2021.
6. Xalimova M.V. Psixologik xizmat asoslari. – 2022.
7. Дубровина И.В. Психологическая служба в современном образовании: рабочая книга / под ред. И.В. Дубровиной. – М.: Питер, 2009.
8. Немов Р.С. Психология: учебник для студентов высших педагогических учебных заведений: в 3 кн. – М.: Владос, 2000.